

Φίλη μαθήτρια, φίλε μαθητή,

Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί βοήθημα στο σχολικό εγχειρίδιο *Νεοελληνική Γλώσσα* για την Α' Γυμνασίου. Η συγγραφή του έγινε με γνώμονα τους διδακτικούς στόχους του μαθήματος και με σκοπό να συμβάλει στην εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας με τρόπο επαρκή και λειτουργικό. Για τον λόγο αυτό κάθε ενότητα του βιβλίου έχει χωριστεί σε τρία μέρη, που περιέχουν:

- *Α' Μέρος* → Αναλυτική θεωρητική διαπραγμάτευση όλων των **γραμματικών** και **συντακτικών φαινομένων**, καθώς και θεμάτων σχετικών με την **παραγωγή λόγου** που περιλαμβάνονται στο σχολικό εγχειρίδιο. Κατά τη διαπραγμάτευση κάθε θέματος ξεχωριστά προτείνονται τα ανάλογα κείμενα και ανάλογες ασκήσεις για εμπέδωση από το Βιβλίο του Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις της διδασκαλίας του μαθήματος.
- *Β' Μέρος* → Αναλυτικές **απαντήσεις στις ασκήσεις του Βιβλίου του Μαθητή** με υποδειγματική διαπραγμάτευση των δραστηριοτήτων παραγωγής λόγου και με χρηστικές πληροφορίες για τη διαχείριση των θεμάτων των διαθεματικών εργασιών.
- *Γ' Μέρος* → Πλήρεις **απαντήσεις στις ασκήσεις του Τετραδίου Εργασιών**.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Η επικοινωνία	12
Β. Η πρόταση.....	21
Γ. Τα είδη των προτάσεων	22
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	34
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	46

2η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Ο λόγος: προφορικός και γραπτός	52
Β. Η παράγραφος.....	61
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	66
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	81

3η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Η περιγραφή.....	88
Β. Η αφήγηση	94
Γ. Η περίληψη	98
Δ. Η επιχειρηματολογία	101
Ε. Η πολυτροπικότητα.....	104
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	106
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	125

4η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Η ονοματική φράση και η λειτουργία της στην πρόταση.....	136
Β. Ο επιθετικός προσδιορισμός	141
Γ. Κλίση ουσιαστικών.....	144
Δ. Κλίση επιθέτων	157
Ε. Παραγωγή και σύνθεση.....	166
ΣΤ. Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο	170
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	171
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	188

5η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Το ρήμα: Ο ρόλος και η λειτουργία του.....	194
Β. Οι μορφές του ρήματος	197
Γ. Τα συνδετικά ρήματα	220

Δ. Παράγωγα ρήματα	222
Ε. Το ρήμα στην αφήγηση	224
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	226
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	243

6η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Λειτουργίες – χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού	250
Β. Παράγωγα ουσιαστικά	263
Γ. Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι	268
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	271
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	286

7η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Οριστικό και αόριστο άρθρο	294
Β. Παράγωγα επίθετα	300
Γ. Η περιγραφή	303
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	307
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	320

8η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις	326
Β. Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων	330
Γ. Ασύνδετο σχήμα	337
Δ. Αφήγηση: Η οπτική γωνία και η χρονική σειρά της αφήγησης	338
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	341
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	358

9η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Συνταγματικός άξονας	366
Β. Παραδειγματικός άξονας	370
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	372
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	383

10η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:

Α. Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων	388
Β. Σημεία στίξης	397
Γ. Χρήση λεξικών	404
Δ. Περιγραφή τόπου	406
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	408
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	422

1ⁿ

ΕΝΟΤΗΤΑ

*Οι πρώτες μέρες
σ' ένα νέο σχολείο*

Θέματα της ενότητας

Η επικοινωνία

... Η έννοια της επικοινωνίας

Επικοινωνία

Επικοινωνία είναι η διαδικασία κατά την οποία δύο ή περισσότεροι άνθρωποι ανταλλάσσουν μηνύματα, μεταδίδουν πληροφορίες ο ένας στον άλλο στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής.

Στόχος

Η επικοινωνία είναι μια σκόπιμη πράξη. Στόχος της είναι **να μεταβιβαστεί ομαλά ένα μήνυμα και να γίνει πλήρως κατανοητό.**

Αποτελέσματα

Με την επικοινωνία οι άνθρωποι:

- γνωρίζονται μεταξύ τους και αναπτύσσουν σχέσεις (φιλικές, οικογενειακές, εργασιακές κ.λπ.).
- συνεννοούνται, κατανοούν ο ένας τον άλλον.
- επιλύουν τις διαφορές και τα προβλήματά τους.
- διατυπώνουν σκέψεις, απόψεις, ιδέες και εκφράζουν συναισθήματα.
- οργανώνουν τις δραστηριότητές τους.

Η επικοινωνία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη κοινωνιών και είναι αυτή που καθορίζει τη μορφή και την ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων.

... Η εξέλιξη της επικοινωνίας

Μιμόγλωσσα

Πριν ακόμη οι άνθρωποι ξεκινήσουν να μιλούν, για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους χρησιμοποιούσαν:

- τις χειρονομίες.
- τις εκφράσεις του προσώπου (τους μορφασμούς).
- τις κινήσεις και τη στάση του σώματος.

Ως μέσο επικοινωνίας χρησιμοποιούσαν, δηλαδή, τη **μιμόγλωσσα**.

Γλωσσική επικοινωνία (προφορικός και γραπτός λόγος)

Στη συνέχεια, για να εκφράσουν τις σκέψεις, τις επιθυμίες, τα συναισθήματα, τις ιδέες τους, οι άνθρωποι άρχισαν να χρησιμοποιούν τον προφορικό λόγο, την ομιλία. Άρχισαν δηλαδή να επικοινωνούν με-

ταξύ τους **με λέξεις**, αναπτύσσοντας έτσι τη λεγόμενη **γλωσσική επικοινωνία**.

Η γλωσσική επικοινωνία είναι η πιο αναπτυγμένη μορφή επικοινωνίας, αυτή που καθορίζει κατά βάση τις ανθρώπινες σχέσεις, και **διακρίνεται σε:**

- α) **προφορική γλωσσική επικοινωνία**, οπότε έχουμε τον **προφορικό λόγο**.
- β) **γραπτή γλωσσική επικοινωνία**, οπότε έχουμε τον **γραπτό λόγο**.

Ο γραπτός λόγος:

- δημιουργήθηκε από την ανάγκη των ανθρώπων να καταγράφουν πράγματα που ήθελαν να διατηρήσουν στη μνήμη τους.
- εκφράζεται μέσω του **αλφάβητου**, που αποτελεί την πιο σύνθετη κατάκτηση του ανθρώπου.

Επικοινωνία με εικόνες

Η επικοινωνία με εικόνες αποτελεί μια από τις πρώτες μορφές της ανθρώπινης επικοινωνίας, που οδήγησε στην ανάπτυξη της γραπτής επικοινωνίας, του γραπτού λόγου.

Οι άνθρωποι εξέφρασαν από νωρίς τις σκέψεις, τις ιδέες, τα συναισθήματά τους και τα μετέδωσαν στους άλλους με εικόνες (ζωγραφίες) που σταδιακά απλοποιήθηκαν και εξελίχθηκαν σε γράμματα, οδήγησαν δηλαδή στη δημιουργία του αλφάβητου.

Η λέξη

Η λέξη ορίζεται ως η **διαδοχή φθόγγων (ήχων)** η οποία δηλώνει σε μια γλώσσα μια συγκεκριμένη σημασία. Είναι η μικρότερη αυτοτελής γλωσσική πληροφορία που στον γραπτό λόγο χαρακτηρίζεται από κενό διάστημα πριν και μετά από αυτήν.

Το αλφάβητο

Το αλφάβητο είναι το **σύνολο των συμβόλων (γραμμάτων)** που χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο και αποτυπώνουν τους φθόγγους (ήχους) μιας γλώσσας.

Στη σύγχρονη εποχή η εικόνα εξακολουθεί να εξυπηρετεί σε μεγάλο βαθμό την ανθρώπινη επικοινωνία, καθώς κυριαρχεί στα ΜΜΕ: στις εφημερίδες, στα περιοδικά, στην τηλεόραση, στο διαδίκτυο.

Προτεινόμενα κείμενα και ασκήσεις για εμπέδωση από το **Βιβλίο του Μαθητή**

Σχετικά με την επικοινωνία και την εξέλιξή της, μπορείτε να μελετήσετε το κείμενο **2** και να ασχοληθείτε με τις *Ερωτήσεις Κατανόησης* (1, 2) στη σελ. 11. Επίσης, στο ίδιο θεματικό πλαίσιο, μπορείτε να ασχοληθείτε με την άσκηση **1** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 24.

... Οι παράγοντες της επικοινωνίας

Η επικοινωνία δε γίνεται με τον ίδιο τρόπο κάθε φορά. Τη μορφή της καθορίζουν κάποιοι βασικοί παράγοντες, όπως:

- α) ο πομπός** | Ο πομπός είναι αυτός που «στέλνει» το μήνυμα στο πλαίσιο της επικοινωνίας. Για παράδειγμα:
- σε μια συζήτηση (προφορική γλωσσική επικοινωνία) *πομπός* είναι αυτός που μιλάει (λέει κάτι).
  - σε μια επιστολή (γραπτή γλωσσική επικοινωνία) *πομπός* είναι ο αποστολέας (αυτός που γράφει την επιστολή και τη στέλνει σε κάποιον).
- β) ο δέκτης** | Ο δέκτης είναι αυτός που «δέχεται», παίρνει το μήνυμα στο πλαίσιο της επικοινωνίας. Για παράδειγμα:
- σε μια συζήτηση (προφορική γλωσσική επικοινωνία) *δέκτης* είναι αυτός που ακούει αυτό που λέει ο πομπός.
  - σε μια επιστολή (γραπτή γλωσσική επικοινωνία) *δέκτης* είναι ο παραλήπτης (αυτός που λαμβάνει την επιστολή και διαβάζει αυτά που γράφει ο πομπός).
- γ) ο κώδικας** | Ο κώδικας είναι το σύστημα των σημείων, σημάτων ή συμβόλων που χρησιμοποιούμε για να διαμορφώνουμε και να μεταδίδουμε μηνύματα, έτσι ώστε να γίνονται κατανοητά.
- Για παράδειγμα, σε μια συζήτηση ή σε μια επιστολή χρησιμοποιούμε τις λέξεις (γλωσσικός κώδικας) για να επικοινωνήσουμε με τους άλλους.

δ) το μήνυμα

Μήνυμα είναι οποιαδήποτε είδηση, πληροφορία, σκέψη, ιδέα, γνώμη κ.λπ. μεταδίδουμε ο ένας στον άλλον όταν επικοινωνούμε με οποιονδήποτε τρόπο (συζητώντας, τηλεφωνώντας, γράφοντας, κάνοντας νοήματα κ.λπ.).

Για παράδειγμα, σε μια συζήτηση η φράση «Αύριο ανοίγουν τα σχολεία» που λέει κάποιος είναι το μήνυμα που μεταδίδει στον συνομιλητή ή στους συνομιλητές του.

ε) ο διάυλος

Ο διάυλος επικοινωνίας είναι το μέσο με το οποίο μεταβιβάζεται το μήνυμα. Το μέσο αυτό μπορεί να είναι:

- **φυσικό**, όπως η προσωπική επαφή, η συζήτηση πρόσωπο με πρόσωπο, ή
- **τεχνητό**, όπως το τηλέφωνο, η επιστολή, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής κ.ά.

στ) οι συνθήκες επικοινωνίας

Οι συνθήκες επικοινωνίας είναι οι περιστάσεις κάτω από τις οποίες γίνεται η ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ πομπού και δέκτη. Οι περιστάσεις αυτές εξαρτώνται από τα εξής:

- **σε ποιον απευθύνεται ο πομπός** (π.χ. σε κάποιο φιλικό πρόσωπο, σε κάποιον άγνωστο, σε κάποιον συνομήλικο, σε κάποιον μεγαλύτερο, σε κάποιον ανώτερο ιεραρχικά κ.λπ.).
- **το περιβάλλον** στο οποίο βρίσκονται ο πομπός και ο δέκτης (σχολικό, εργασιακό, οικογενειακό κ.λπ.).
- **τον χρόνο** κατά τον οποίο γίνεται η επικοινωνία.
- **τον στόχο** που επιδιώκεται με την επικοινωνία, τι θέλουμε να πετύχουμε.

ζ) οι λειτουργίες κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης του μηνύματος

Οι λειτουργίες αυτές αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο:

- διαμορφώνει ο πομπός ένα μήνυμα (το **κωδικοποιεί**) χρησιμοποιώντας τα σημεία (σήματα ή σύμβολα) ενός κώδικα επικοινωνίας.
- αντιλαμβάνεται, «διαβάζει», ο δέκτης τα σημεία αυτά και κατανοεί το μήνυμα που εκφράζουν (το **αποκωδικοποιεί**).

Το ύφος του λόγου

Στη γλωσσική επικοινωνία οι διάφοροι παράγοντες (ποιος είναι δηλαδή ο πομπός, ο δέκτης, ο διάυλος, ποιες είναι οι συνθήκες επικοινωνίας) είναι αυτοί που καθορίζουν το **ύφος**, τις ιδιαίτερες εκφράσεις που χρησιμοποιούμε στον λόγο μας και αποδίδουν τη διάθεσή μας. Έτσι το ύφος μας διαφέρει κάθε φορά και μπορεί να είναι, για παράδειγμα:

- *φιλικό, άμεσο, οικείο, προσωπικό*, όταν απευθυνόμαστε σε γνωστά και οικεία πρόσωπα (φίλους, γνωστούς, γονείς, συγγενείς κ.λπ.).

- *αυστηρό, έντονο, επικριτικό* κ.λπ., όταν κάνουμε παρατηρήσεις σε κάποιον, εκφράζουμε τις αντιρρήσεις μας για κάτι, τον θυμό μας κ.λπ.
- *απολογητικό*, όταν θέλουμε να ζητήσουμε συγγνώμη, να εκφράσουμε τη λύπη μας για κάτι κ.λπ.
- *σοβαρό, τυπικό, επίσημο*, όταν απευθυνόμαστε σε άγνωστά μας πρόσωπα, σε μεγαλύτερους μας κ.λπ.

Προτεινόμενα κείμενα και ασκήσεις για εμπέδωση από το Βιβλίο του Μαθητή

Σχετικά με τους παράγοντες της επικοινωνίας, μπορείτε να μελετήσετε το κείμενο **1** στη σελ. 10 και το κείμενο **4** στις σελ. 13-14. Επίσης μπορείτε ν' ασχοληθείτε με τις ασκήσεις **1, 2, 3** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 15.

... Κώδικες επικοινωνίας

Κώδικας επικοινωνίας

Κώδικας επικοινωνίας είναι κάθε **σύστημα σημείων** (σημάτων ή συμβόλων) που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να δώσουμε μορφή σ' ένα μήνυμα και να το μεταδώσουμε.

Τα «σημεία» των κωδίκων επικοινωνίας

Τα σημεία ενός κώδικα επικοινωνίας είναι στοιχεία που συμβολίζουν κάτι, ειδικά σύμβολα που έχουν μια συγκεκριμένη σημασία.

Τα σημεία αυτά, λοιπόν, μπορεί να είναι:

- α) **οπτικά** (πράγματα που βλέπουμε), όπως οι εικόνες, τα γράμματα, οι κινήσεις του σώματος, οι εκφράσεις του προσώπου.
- β) **ακουστικά** (πράγματα που ακούμε), δηλαδή οι ήχοι.
- γ) **σωματικά** (πράγματα που νιώθουμε με το σώμα μας), όπως μια χειραψία, ένα χάδι, τα σημεία του συστήματος Μπράιγ (το ανάγλυφο σύστημα γραφής και ανάγνωσης για τυφλούς).

Ανάλογα, λοιπόν, με τα «σημεία»-σύμβολα που χρησιμοποιούνται κάθε φορά για τη διαμόρφωση και τη μετάδοση ενός μηνύματος, διαφοροποιούνται και οι κώδικες επικοινωνίας. Έτσι έχουμε:

Γνωστοί κώδικες επικοινωνίας	
Είδη	Σημεία που χρησιμοποιούν
Γλωσσικός κώδικας	Οι λέξεις, με την ηχητική ή οπτική μορφή τους (ως ήχοι ή ως σειρές γραμμάτων)
Κώδικας των μαθηματικών	Οι αριθμοί (1, 2, 3...) και διάφορα σύμβολα (=, x, +, y^2 κ.ά.)
Κώδικας της χημείας	Σύμβολα χημικών στοιχείων και ενώσεων (π.χ. H_2O) και ειδικοί όροι
Κώδικας της μουσικής	Οι νότες
Κώδικας της ζωγραφικής	Τα χρώματα, τα σχήματα κ.λπ.
Κώδικας των Η/Υ	Τα γράμματα, τα εικονίδια, τα ειδικά σύμβολα (π.χ. @)
Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.)	Τα σήματα οδικής κυκλοφορίας (πινακίδες)
Κώδικας Μορς	Συνδυασμοί από τελείες και παύλες ή συνδυασμοί ήχων, που χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση μηνυμάτων με οπτικά και ηχητικά μέσα.
Κώδικας της νοηματικής γλώσσας	Οι χειρονομίες και οι εκφράσεις του προσώπου

... Ο γλωσσικός κώδικας

Οι άνθρωποι επικοινωνούν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας κυρίως τη γλώσσα. Έτσι ο **γλωσσικός κώδικας**, που σημεία του είναι οι **λέξεις**, αποτελεί τον βασικό και κύριο κώδικα επικοινωνίας των ανθρώπων.

Μορφές του γλωσσικού κώδικα

Ο γλωσσικός κώδικας έχει δύο μορφές:

α) τον προφορικό λόγο, στον οποίο οι λέξεις λειτουργούν ως **ηχητικά σημεία** – προφέρονται (από τον πομπό) και ακούγονται (από τον

δέκτη) στην καθημερινή ομιλία, στις ραδιοφωνικές μεταδόσεις, στις συνεντεύξεις κ.λπ.

β) τον **γραπτό λόγο**, στον οποίο οι λέξεις λειτουργούν ως **οπτικά σημεία** – γράφονται (από τον πομπό) και διαβάζονται (από τον δέκτη) στα κάθε είδους κείμενα (βιβλία, άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, επιστολές, πινακίδες κ.λπ.).

Χαρακτηριστικά του γλωσσικού κώδικα – Σύγκρισή του με τους άλλους κώδικες επικοινωνίας

Όσον αφορά τα γενικά χαρακτηριστικά του γλωσσικού κώδικα, αυτά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

α) σε αυτά που είναι **κοινά** με τους άλλους κώδικες επικοινωνίας εκφράζοντας τις **ομοιότητες** που παρατηρούνται ανάμεσα στον γλωσσικό κώδικα και σε κάθε άλλο επικοινωνιακό κώδικα.

β) σε αυτά που είναι **διαφορετικά** από τους άλλους κώδικες επικοινωνίας, εκφράζοντας την **ιδιομορφία** του γλωσσικού κώδικα και την **υπεροχή** του έναντι κάθε άλλου επικοινωνιακού κώδικα.

Έτσι έχουμε:

Γλωσσικός κώδικας

Ομοιότητες με τους άλλους κώδικες επικοινωνίας:

Όπως κάθε άλλος επικοινωνιακός κώδικας, ο γλωσσικός κώδικας:

- α) μεταδίδει μηνύματα, εξυπηρετώντας την ανθρώπινη ανάγκη για επικοινωνία.
- β) διαθέτει σημεία ή σύμβολα που λειτουργούν και ερμηνεύονται με βάση συγκεκριμένους κανόνες.

Διαφορές από τους άλλους κώδικες επικοινωνίας, που δηλώνουν την **υπεροχή** του:

Αντίθετα από τους άλλους επικοινωνιακούς κώδικες, ο γλωσσικός κώδικας:

- α) **είναι ευέλικτος**: μπορούμε με τα σημεία του (τις λέξεις) να εκφράσουμε τα πάντα, σκέψεις, ιδέες, γνώμες, συναισθήματα, αφηρημένες έννοιες.
- β) **είναι δημιουργικός**: μπορεί να ανανεώνεται διαρκώς, αφού είναι δυνατόν να δημιουργούνται συνέχεια νέα σημεία του (νέες λέξεις) για να δηλώσουν έννοιες που δεν υπήρχαν παλιότερα.
- γ) **είναι αποτελεσματικός**: μπορεί να μεταδοθεί και γραπτά και προφορικά, οπτικά και ακουστικά (αυτό που γράφεται μπορεί να διαβαστεί και αυτό που

λέγεται μπορεί να γραφτεί) και να εξυπηρετήσει όλες τις επικοινωνιακές ανάγκες.

- δ) **κατακτάται φυσικά:** ο άνθρωπος έχει τη φυσική τάση να μαθαίνει και να χρησιμοποιεί τη γλώσσα χωρίς να χρειάζεται ιδιαίτερη εκπαίδευση (όλοι μαθαίνουν να μιλάμε πριν ακόμα πάμε στο σχολείο).

Διαφοροποίηση του γλωσσικού κώδικα

Ο γλωσσικός κώδικας δεν είναι ο ίδιος για όλους τους ανθρώπους. Κάθε λαός μιλάει και γράφει τη δική του γλώσσα, οπότε χρησιμοποιεί τα δικά του γλωσσικά σημεία (λέξεις). Μάλιστα, ακόμα και στον ίδιο γλωσσικό κώδικα (στην ίδια γλώσσα) μπορεί να υπάρχουν διαφορές, αφού η γλώσσα εξελίσσεται διαρκώς και αλλάζει στο πέρασμα του χρόνου. Για παράδειγμα, στην αρχαία ελληνική γλώσσα υπήρχαν σημεία (λέξεις) που στη νέα ελληνική γλώσσα είτε δεν υπάρχουν πια είτε έχουν διαφοροποιηθεί (λέξεις με διαφορετική μορφή, διαφορετικές καταλήξεις κ.λπ.). Έτσι, προκειμένου η επικοινωνία να είναι επιτυχημένη, θα πρέπει ο δέκτης να γνωρίζει τον γλωσσικό κώδικα του πομπού – ο ένας να γνωρίζει τη γλώσσα του άλλου.

Προτεινόμενα κείμενα και ασκήσεις για εμπέδωση από το **Βιβλίο του Μαθητή**

Σχετικά με τους κώδικες επικοινωνίας γενικά και τον γλωσσικό κώδικα ειδικότερα, εκτός από τα άλλα κείμενα, μπορείτε να μελετήσετε το κείμενο **3** στη σελ. 12 και να ασχοληθείτε με τις *Ερωτήσεις Κατανόησης* (1, 2) του κειμένου αυτού, τις ασκήσεις **2** και **3** από το *Ακούω και μιλώ* στη σελ. 13 και την άσκηση **1** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 17. Επίσης, στο ίδιο θεματικό πλαίσιο, μπορείτε ν' ασχοληθείτε με την άσκηση **1** του *Λεξιλογίου* στη σελ. 22.

... Πολυτροπική επικοινωνία

Πολυτροπικά κείμενα Στην εποχή μας πολύ συχνά συναντάμε κείμενα στα οποία δε χρησιμοποιείται μόνο ο γλωσσικός κώδικας (οι λέξεις) για να μεταδοθεί ένα μήνυμα, αλλά και πλήθος σημείων-συμβόλων από άλλους επικοινωνιακούς κώδικες. Τα κείμενα αυτά ονομάζονται **πολυτροπικά**.

Για παράδειγμα, μια άσκηση των μαθηματικών είναι ένα πολυτροπικό κείμενο, αφού, εκτός από τα σημεία του γλωσσικού κώδικα (τις λέξεις), υπάρχουν σ' αυτό σημεία του κώδικα των μαθηματικών (αριθμοί και σύμβολα, όπως +, x, = κ.ά.).

Προκειμένου, λοιπόν, να κατανοήσουμε ένα τέτοιο κείμενο (να αποκωδικοποιήσουμε σωστά το μήνυμά του), πρέπει να γνωρίζουμε το νόημα των σημείων όλων των κωδίκων που υπάρχουν σ' αυτό. Διαφορετικά, δε θα κατανοήσουμε πλήρως το κείμενο.

**Προτεινόμενα κείμενα
και ασκήσεις για εμπέδωση
από το Βιβλίο του Μαθητή**

Σχετικά με τα πολυτροπικά κείμενα, μπορείτε να μελετήσετε το κείμενο **3** στη σελ. 12, το κείμενο **5** στη σελ. 16, το κείμενο **8** και το κείμενο **9** στη σελ. 23.

Επίσης, μπορείτε ν' ασχοληθείτε με την άσκηση **3** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 17, καθώς και με τις ασκήσεις **1** και **2** από το *Ακούω και μιλώ* στη σελ. 23.

Η πρόταση

... Η έννοια της πρότασης

Πρόταση

Πρόταση είναι το τμήμα του λόγου (γραπτού ή προφορικού) που αποτελείται από μία ομάδα λέξεων η οποία είναι γραμματικά οργανωμένη και εκφράζει ένα μόνο νόημα, σαφές και ολοκληρωμένο, με σύντομη διατύπωση.

π.χ. *Η γραπτή επικοινωνία ξεκίνησε με ζωγραφιές.*

Πότε θ' ανοίξουν τα σχολεία;

Τα παιδιά δεν καταλαβαίνουν τα λόγια του γυμνασιάρχη.

Πρόταση – Περίοδος – Ημιπερίοδος

Η **πρόταση** είναι η βασική μονάδα του λόγου, που περιέχει, μεταξύ των άλλων λέξεων, **ένα μόνο ρήμα**. Σε ένα κείμενο, λοιπόν, δεν πρέπει να μπερδεύουμε την πρόταση με την περίοδο ή την ημιπερίοδο, οι οποίες, όπως θα δούμε, μπορεί να αποτελούνται από μία ή περισσότερες προτάσεις. Έτσι:

- ▶ Η **περίοδος** είναι το τμήμα του λόγου που εκφράζει ένα ολοκληρωμένο νόημα, αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και καταλήγει σε τελεία ή σε άλλο ισοδύναμο σημείο στίξης (ερωτηματικό [:], θαυμαστικό [!], αποσιωπητικά [...]) ή βρίσκεται ανάμεσα σε δύο τελείες ή άλλα ισοδύναμα σημεία στίξης.

π.χ. *Οι Ρωμαίοι **δημιούργησαν** το λατινικό αλφάβητο.*

(Εδώ έχουμε 1 περίοδο που αποτελείται από 1 πρόταση, καθώς υπάρχει 1 ρήμα.)

*Οι Ρωμαίοι **βασίστηκαν** στο ελληνικό αλφάβητο και **δημιούργησαν** το λατινικό, που σήμερα **είναι** το πιο γνωστό αλφάβητο στον κόσμο.*

(Εδώ έχουμε 1 περίοδο που αποτελείται από 3 προτάσεις, καθώς υπάρχουν 3 ρήματα.)

- ▶ Η **ημιπερίοδος** είναι το τμήμα της περιόδου που αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις οι οποίες εκφράζουν ένα σχετικό (όχι πλήρως) ολοκληρωμένο νόημα. Η ημιπερίοδος καταλήγει σε άνω τελεία (·) ή βρίσκεται είτε ανάμεσα σε δύο άνω τελείες είτε ανάμεσα σε τελεία (ή άλλο ισοδύναμο σημείο στίξης) και άνω τελεία.

π.χ. ***Ήταν** ακόμα νωρίς· στο προαύλιο **υπήρχαν** λίγα παιδιά, που **κάθονταν** στα παγκάκια.*

(Εδώ έχουμε 2 ημιπεριόδους. Η πρώτη [*Ήταν ακόμα νωρίς*] αποτελείται από 1 πρόταση [υπάρχει 1 ρήμα], ενώ η δεύτερη [*στο προαύλιο ... στα παγκάκια*] αποτελείται από 2 προτάσεις [υπάρχουν 2 ρήματα].)

Τα είδη των προτάσεων

Οι προτάσεις χωρίζονται σε διάφορα είδη ως προς:

1. τα **συστατικά** τους, ανάλογα δηλαδή με τους όρους (τις λέξεις) που περιέχουν.
2. το **περιεχόμενό** τους, ανάλογα δηλαδή με τη σημασία, το νόημά τους.
3. την **ποιότητά** τους.

Οι προτάσεις σε σχέση με άλλες προτάσεις

Οι προτάσεις χωρίζονται επίσης σε είδη ανάλογα και με τη σχέση τους με άλλες προτάσεις. Έτσι έχουμε τις κύριες (ή ανεξάρτητες) προτάσεις και τις δευτερεύουσες (ή εξαρτημένες) προτάσεις, οι οποίες εξετάζονται στην 8η και στη 10η ενότητα του βιβλίου.

... 1. Τα είδη των προτάσεων ως προς τα συστατικά τους

Ως προς τα συστατικά τους, οι προτάσεις διακρίνονται σε:

- α) **απλές**
- β) **ελλειπτικές**
- γ) **επαυξημένες**
- δ) **σύνθετες**¹.

α) Απλές προτάσεις

Απλές ονομάζονται οι προτάσεις που έχουν ολοκληρωμένο νόημα, μας δίνουν απάντηση στις ερωτήσεις «ποιος» και «τι» και δεν μπορούμε να αφαιρέσουμε τίποτα από αυτές.

Οι απλές προτάσεις **περιέχουν μόνο τους κύριους όρους** (δηλαδή *υποκείμενο*, **ρήμα**, *αντικείμενο* ή *κατηγορούμενο*), χωρίς τους οποίους δεν μπορούμε να εκφράσουμε το νόημα που θέλουμε.

¹ Οι σύνθετες προτάσεις δεν αναφέρονται ως είδος προτάσεων στην ενότητα αυτή του Βιβλίου του Μαθητή.

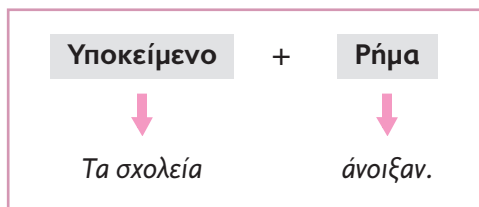

Να θυμάσαι!

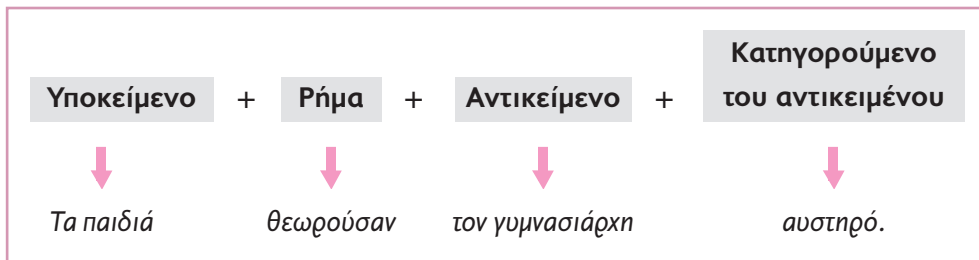
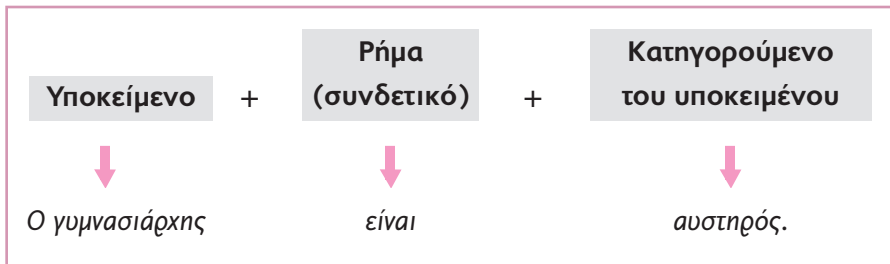
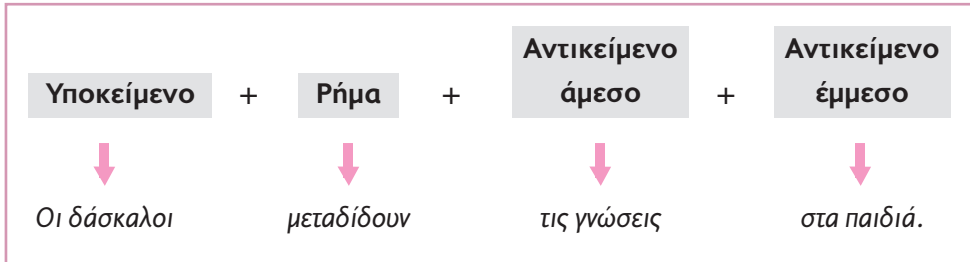
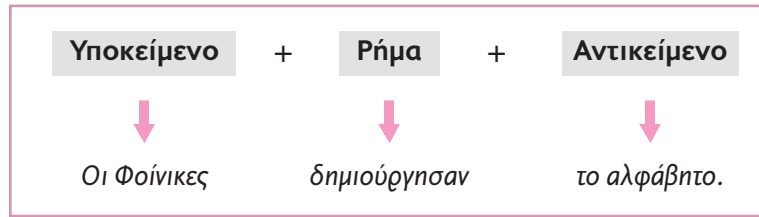
- Το **υποκείμενο** είναι το *όνομα*¹ για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση, η λέξη δηλαδή που φανερώνει ποιος, -α, -ο / ποιοι, -ες, -α κάνει / κάνουν αυτό που δηλώνει το ρήμα. Το υποκείμενο βρίσκεται πάντα σε πτώση ονομαστική.
π.χ. **Οι άνθρωποι** ανταλλάσσουν μηνύματα.
(Ποιοι ανταλλάσσουν; → Οι άνθρωποι: υποκ.)
- Το **αντικείμενο** είναι το *όνομα*¹ που συμπληρώνει την έννοια ενός ρήματος. Βρίσκεται συνήθως σε πτώση αιτιατική (και πιο σπάνια σε γενική).
π.χ. Οι άνθρωποι ανταλλάσσουν **μηνύματα**.
(Τι ανταλλάσσουν; → μηνύματα: αντικ.)

Ένα ρήμα μπορεί να χρειάζεται ως συμπλήρωμα του νοήματός του δύο αντικείμενα, ένα **άμεσο** και ένα **έμμεσο**.
π.χ. Αυτός **μας** είπε **ψέματα**. (Τι είπε; → ψέματα: άμεσο αντικ. – Σε ποιον είπε ψέματα; → μας [= σ' εμάς]: έμμεσο αντικ.)
- Το **κατηγορούμενο** είναι το *όνομα* που αποδίδει μια ιδιότητα στο υποκείμενο ή το αντικείμενο μέσω ενός *συνδετικού* ρήματος (*είμαι, γίνομαι, φαίνομαι, ονομάζω/ονομάζομαι, θεωρώ* κ.ά.).
π.χ. Τα παιδιά είναι **ανήσυχα**. (Η λέξη *ανήσυχα* δίνει μια ιδιότητα στο υποκείμενο [τα παιδιά] – είναι κατηγορούμενο του υποκειμένου.)
Τα παιδιά θεώρησαν την απόφαση **άδικη**. (Η λέξη *άδικη* δίνει μια ιδιότητα στο αντικείμενο [την απόφαση] – είναι κατηγορούμενο του αντικειμένου.)

Έτσι, μια απλή πρόταση μπορεί να έχει μια από τις παρακάτω μορφές:

1. Με τον όρο **όνομα** εννοούμε κάθε λέξη που δηλώνει πρόσωπο, ζώο, πράγμα ή αφηρημένη έννοια (ουσιαστικό) ή προσδιορίζει άλλη ανάλογη λέξη δίνοντάς της μια ιδιότητα (επίθετο) ή χρησιμοποιείται στη θέση ουσιαστικών και επιθέτων (αντωνυμία [εγώ, κάποιος, ποιος κ.λπ.], μετοχή [ευτυχισμένος, εργαζόμενος κ.λπ.]).

β) Ελλιπτικές προτάσεις

Ελλιπτικές ονομάζονται οι προτάσεις που τους λείπουν ένας ή περισσότεροι κύριοι όροι.

Σε μια ελλιπτική πρόταση, δηλαδή, μπορεί να λείπει:

- το **υποκείμενο** του ρήματος.
π.χ. Δεν ξέρω. (ενν. εγώ)

- το **ρήμα**.
π.χ. Εγώ θέλω πορτοκαλάδα. *Εσύ τι;* (ενν. *θέλεις*)
- το **αντικείμενο** του ρήματος.
π.χ. Εγώ πήρα κάποια χρήματα. *Εσύ πήρες;* (ενν. *χρήματα*)
- το **κατηγορούμενο**.
π.χ. Εσύ είσαι πλούσιος· *εγώ δεν είμαι.* (ενν. *πλούσιος*)

γ) Επαιξημένες προτάσεις

Επαιξημένες ονομάζονται οι προτάσεις που, εκτός από τους κύριους όρους (υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο ή κατηγορούμενο), έχουν και επιπλέον στοιχεία/λέξεις, τους προσδιορισμούς.

π.χ. *Η Άννα, μαθήτρια της Α΄ Γυμνασίου, διέσχισε γρήγορα τον μεγάλο δρόμο με τα μαγαζιά.*

Στο παραπάνω παράδειγμα, οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι οι προσδιορισμοί, που εμπλουτίζουν τον λόγο και μας δίνουν περισσότερες πληροφορίες συμπληρώνοντας το νόημα των κύριων όρων μιας πρότασης. Στο παράδειγμα δηλαδή αυτό η απλή πρόταση είναι «Η Άννα διέσχισε τον δρόμο», ενώ η φράση «μαθήτρια της Α΄ Γυμνασίου» μας πληροφορεί ποια είναι η Άννα, το επίρρημα «γρήγορα» δηλώνει πώς διέσχισε τον δρόμο, το επίθετο «μεγάλο» και η φράση «με τα μαγαζιά» μας δίνουν περισσότερες πληροφορίες για τον δρόμο αναφέροντας κάποια χαρακτηριστικά του.

Να γνωρίζεις

Προσδιορισμοί είναι οι λέξεις ή οι φράσεις που συμπληρώνουν τους κύριους όρους μιας πρότασης, κάνοντας πιο σαφές και πιο ολοκληρωμένο το νόημά τους. Ως προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται συνήθως τα επίθετα που συνοδεύουν τα ουσιαστικά, τα επιρρήματα, που δηλώνουν τρόπο (*έτσι, αλλιώς, διαφορετικά, γρήγορα, δύσκολα* κ.ά.), τόπο (*εκεί, αλλού, πάνω, κάτω* κ.ά.), χρόνο (*σύριο, χτες, σήμερα* κ.ά.), ποσό (*πολύ, λίγο* κ.ά.) κ.λπ., ουσιαστικά που συνοδεύονται από προθέσεις (*στο σχολείο, μετά το διάλειμμα, με τους φίλους μου*).

δ) Σύνθετες προτάσεις

Σύνθετες ονομάζονται οι προτάσεις που έχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα.

π.χ. *Οι μαθητές και οι καθηγητές συζήτησαν το πρόβλημα.* (σύνθετη πρόταση με 2 υποκείμενα)

Ο *γυμνασιάρχης* δε θ' *ανεχτεί διαμαρτυρίες, φωνές και φασαρίες*. (σύνθετη πρόταση με 3 αντικείμενα)

Τα μαθήματα είναι πολλά και δύσκολα. (σύνθετη πρόταση με 2 κατηγορούμενα)

Να γνωρίζεις

Μια σύνθετη πρόταση μπορεί να είναι συχνά και επαυξημένη (να έχει δηλαδή και προσδιορισμούς).
π.χ. *Τα αγόρια και τα κορίτσια συγκεντρώθηκαν πρωί πρωί στην αυλή του σχολείου*. (σύνθετη πρόταση με προσδιορισμούς του χρόνου [πρωί πρωί] και του τόπου [στην αυλή του σχολείου])

Διευκρινίσεις στις σύνθετες προτάσεις

- Σε μια σύνθετη πρόταση τα περισσότερα από ένα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα που μπορεί να έχει είτε χωρίζονται μεταξύ τους με **κόμμα** είτε συνδέονται με κάποιον σύνδεσμο, συνήθως το **και**.
- Στην περίπτωση που λέμε για μια σύνθετη πρόταση ότι έχει περισσότερα από ένα **αντικείμενα**, σημειώνουμε ότι τα αντικείμενα αυτά πρέπει να είναι του ίδιου είδους, *άμεσα* ή *έμμεσα*.

π.χ. *Δώσε μου χαρτί και μολύβι*. (σύνθετη πρόταση με 1 έμμεσο αντικείμενο [μου] και 2 έμμεσα [χαρτί – μολύβι])

Μαθαίνει τον Κώστα, την Ελένη και τη Δήμητρα χορό. (σύνθετη πρόταση με 3 έμμεσα αντικείμενα [τον Κώστα – την Ελένη – τη Δήμητρα] και 1 άμεσο [χορό])

αλλά

Διδάσκει τον μαθητή χημεία. (Εδώ έχουμε μία απλή πρόταση και όχι σύνθετη, αφού μπορεί να υπάρχουν δύο αντικείμενα, είναι όμως διαφορετικού είδους, το ένα έμμεσο [τον μαθητή] και το άλλο άμεσο [χημεία].)

Προτεινόμενα κείμενα και ασκήσεις για εμπέδωση από το **Βιβλίο του Μαθητή**

Σχετικά με τα είδη των προτάσεων ως προς τα συστατικά τους, μπορείτε να αξιοποιήσετε το κείμενο **1** στη σελ. 10, το κείμενο **6** στη σελ. 18 και το κείμενο **7** στη σελ. 19.

Επίσης μπορείτε ν' ασχοληθείτε με τις ασκήσεις του *Ακούω και μιλώ* στις σελ. 17-18, καθώς και με τις ασκήσεις **1, 3** και **4** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 19.

...2. Τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους

Ως προς το περιεχόμενό τους οι προτάσεις διακρίνονται σε:

- α) **αποφαντικές**
- β) **ερωτηματικές**
- γ) **προστακτικές**
- δ) **επιφωνηματικές.**

α) Αποφαντικές προτάσεις

Αποφαντικές (από τη λέξη *απόφανση*: γνώμη, κρίση) ονομάζονται οι προτάσεις με τις οποίες δίνεται μια πληροφορία.

Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιούμε τις αποφαντικές προτάσεις:

- για να **δώσουμε** μια πληροφορία.
π.χ. *Τα σχολεία ανοίγουν την ερχόμενη Δευτέρα.*
- για να **δηλώσουμε** κάτι.
π.χ. *Είμαι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου.*
- για να **διατυπώσουμε** μια γνώμη (άποψη, κρίση).
π.χ. *Ο νέος γυμνασιάρχης φαίνεται πολύ αυστηρός.*

Στο τέλος των αποφαντικών προτάσεων, όταν γράφουμε, βάζουμε **τελεία (.)**.

β) Ερωτηματικές προτάσεις

Ερωτηματικές ονομάζονται οι προτάσεις με τις οποίες διατυπώνεται μια ερώτηση. Είναι δηλαδή αυτές που χρησιμοποιούμε για να ζητήσουμε μια συγκεκριμένη πληροφορία, μια απάντηση σε κάτι.

- π.χ. *Πώς σε λένε;*
Τι είπε αυτός τώρα;
Ποιος ήρθε;
Πότε θ' ανοίξουν τα σχολεία;

Στο τέλος των ερωτηματικών προτάσεων, όταν γράφουμε, βάζουμε **ερωτηματικό (;)**.

Να γνωρίζεις

Οι ερωτηματικές προτάσεις αρχίζουν συνήθως με **ερωτηματικές αντωνυμίες** (*ποιος, -α, -ο / πόσος, -η, -ο / τι*) ή **ερωτηματικά επιρρήματα** (*πόσο, πού, πώς, πότε*).

Τι άλλο εκφράζει μια ερώτηση

Συχνά διατυπώνουμε μια ερώτηση όχι για να πληροφορηθούμε κάτι, αλλά για να εκφράσουμε εντονότερα:

➤ **βεβαίωση.**

π.χ. *Δεν είναι πράγματι κάτι μοναδικό;* (= Είναι πράγματι κάτι μοναδικό.)

➤ **άρνηση.**

π.χ. *Ποιος θα έκανε κάτι τέτοιο;* (= Κανείς δε θα έκανε κάτι τέτοιο.)

➤ **προσταγή.**

π.χ. *Δε φεύγεις από κει;* (= Φύγε από κει.)

➤ **παράκληση.**

π.χ. *Θα μου φέρεις ένα ποτήρι νερό;* (= Φέρε μου ένα ποτήρι νερό, σε παρακαλώ.)

γ) Προστακτικές προτάσεις

Προστακτικές ονομάζονται οι προτάσεις που χρησιμοποιούμε για να ζητήσουμε από κάποιον να κάνει κάτι, να απαγορέψουμε κάτι, να παρακαλέσουμε για κάτι, να ευχηθούμε κάτι κ.λπ.

Είναι δηλαδή οι προτάσεις με τις οποίες εκφράζεται:

- **επιθυμία.**
π.χ. *Ας πάμε στο θέατρο απόψε.*
- **προσταγή.**
π.χ. *Φύγε αμέσως από δω!*
- **προτροπή.**
π.χ. *Προσπάθησε περισσότερο.*
- **απαγόρευση.**
π.χ. *Μην πατάτε το γρασίδι.*
- **παράκληση.**
π.χ. *Κάνε μου αυτή τη χάρη!*
- **ευχή.**
π.χ. *Να σας ζήσει το παιδί.*

Στο τέλος των προστακτικών προτάσεων, όταν γράφουμε, βάζουμε **τελεία (.)** ή **θαυμαστικό (!)**.

Το θαυμαστικό στις προστακτικές προτάσεις

Όταν βάζουμε θαυμαστικό στο τέλος μιας προστακτικής πρότασης, δίνουμε πιο προστακτικό τόνο στα λεγόμενά μας, κάνοντας το ύφος μας πιο έντονο, επιτακτικό, αυστηρό.

π.χ. Έλα εδώ. (Ζητάμε απλώς από κάποιον να κάνει κάτι.)

Έλα εδώ! (Ζητάμε από κάποιον να κάνει κάτι με έντονο ύφος, προστάζοντάς τον.)

δ) Επιφωνηματικές προτάσεις

Επιφωνηματικές ονομάζονται οι προτάσεις που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε ένα έντονο συναίσθημα (έκπληξη, θαυμασμό, λύπη, χαρά, οργή, θυμό, αγδία κ.ά.).

π.χ. *Πόσο τεράστιοι ήταν όλοι τους!* (έκπληξη)

Τι ωραίο σπίτι έχεις! (θαυμασμός)

Αχ, τι κρίμα! (λύπη)

Δε θα το ανεχτώ αυτό! (θυμός)

Πόσο άσχημα μυρίζει! (αγδία)

Να γνωρίζεις

Οι επιφωνηματικές προτάσεις συχνά αρχίζουν με **επιφωνήματα** (α, αχ, οκ κ.λπ.), με **ερωτηματικές αντωνυμίες** (ποιος, -α, -ο / πόσος, -η, -ο / τι) ή με **ερωτηματικά επιρρήματα** (πόσο, πώς, πού, πότε).

Στο τέλος των επιφωνηματικών προτάσεων, όταν γράφουμε, βάζουμε **θαυμαστικό (!)**.

Διαφοροποιήσεις στη χρήση των προτάσεων

► Προκειμένου να πετύχουμε τον σκοπό μας στην επικοινωνία (για να δώσουμε δηλαδή ή να ζητήσουμε μια πληροφορία, να ζητήσουμε από κάποιον να κάνει κάτι ή να εκφράσουμε κάποιο συναίσθημα), μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διαφορετικά είδη προτάσεων. Για παράδειγμα, για να ζητήσουμε μια πληροφορία, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, εκτός από ερωτηματικές προτάσεις, αποφαντικές ή προστακτικές.

π.χ. *Πού είναι η στάση του λεωφορείου;* (ερωτηματική)

Ψάχνω τη στάση του λεωφορείου. (αποφαντική)

Δείξε μου τη στάση του λεωφορείου. (προστακτική)

Το τι είδους πρόταση επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε κάθε φορά εξαρτάται από διάφορους παράγοντες της επικοινωνίας, όπως:

- ποιος είναι ο **δέκτης** (το πρόσωπο στο οποίο απευθυνόμαστε – αν είναι γνωστό ή άγνωστο μας, αν είναι κάποιος συνομήλικος ή μεγαλύτερός μας κ.λπ.).

- ποιος είναι ο **τρόπος** που μεταδίδουμε το μήνυμά μας (αν μιλάμε στο τηλέφωνο ή πρόσωπο με πρόσωπο με τον συνομιλητή μας, αν του γράφουμε γράμμα κ.λπ.).
- ποιες είναι οι **συνθήκες επικοινωνίας** (πού βρισκόμαστε, αν είμαστε μπροστά σε άλλους ή μόνοι με τον συνομιλητή μας, πότε, με ποια ευκαιρία γίνεται η συνομιλία, ποιο είναι το θέμα της, για ποιον σκοπό γίνεται κ.λπ.).

► Επίσης, το είδος των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους δηλώνεται:

- στον **προφορικό λόγο** με τον **επιτονισμό**.
- στον **γραπτό λόγο** με τα **σημεία στίξης** (τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό) που χρησιμοποιούμε κάθε φορά.

Έτσι **η ίδια πρόταση** μπορεί να ειπωθεί με διάφορους τρόπους, πότε για να δηλώσουμε κάτι (να δώσουμε μια πληροφορία), πότε για να ρωτήσουμε κάτι (να ζητήσουμε μια πληροφορία) και πότε για να εκφράσουμε ένα συναίσθημα. Οι διαφορές αυτές στον γραπτό λόγο αποδίδονται με τα σημεία στίξης.

π.χ. *Θα πάμε εκδρομή.* (Δίνουμε μια πληροφορία

[αποφαντική πρόταση] – τελεία στο τέλος της πρότασης.)

Θα πάμε εκδρομή; (Ζητάμε μια πληροφορία [ερωτηματική πρόταση] – ερωτηματικό στο τέλος της πρότασης.)

Θα πάμε εκδρομή! (Εκφράζουμε συναίσθημα [επιφωνηματική πρόταση] – θαυμαστικό στο τέλος της πρότασης.)

Ο επιτονισμός

Επιτονισμός είναι η διακύμανση της φωνής στον προφορικό λόγο, που φανερώνει την ψυχική διάθεση και τα συναισθήματα του ομιλητή (την έκπληξη, τον θαυμασμό, τη λύπη ή τη χαρά, τον θυμό, την απορία, την αποδοκιμασία κ.ά.).

Προτεινόμενα κείμενα και ασκήσεις για εμπέδωση από το Βιβλίο του Μαθητή

Σχετικά με τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενό τους, μπορείτε ν' ασχοληθείτε με τις ασκήσεις του *Ακούω και μιλώ* στη σελ. 19, τις ασκήσεις **1** και **3** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 20, τις ασκήσεις **1** και **2** από το *Ακούω και μιλώ* στη σελ. 20 και την άσκηση **2** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 21.

... 3. Τα είδη των προτάσεων ως προς την ποιότητά τους

Ως προς την ποιότητά τους οι προτάσεις χωρίζονται σε:

- α) **καταφατικές**
- β) **αρνητικές.**

α) Καταφατικές προτάσεις

Καταφατικές ονομάζονται οι προτάσεις που δεν περιέχουν άρνηση, που δηλώνουν κάτι με θετικό κι όχι αρνητικό τρόπο.

π.χ. *Τα σχολεία θ' ανοίξουν την ερχόμενη εβδομάδα.*

Θα έρθεις μαζί μας;

Δώσε του το παιχνίδι.

Ας φύγουμε αύριο!

β) Αρνητικές προτάσεις

Αρνητικές ονομάζονται οι προτάσεις που περιέχουν άρνηση, που δηλώνουν κάτι με αρνητικό τρόπο, και το ρήμα τους συνοδεύεται από τις αρνητικές λέξεις **δε(ν)** ή **μη(ν)**.

π.χ. *Τα σχολεία **δε** θ' ανοίξουν την ερχόμενη εβδομάδα.*

***Δε** θα έρθεις μαζί μας;*

***Μην** του δώσετε το παιχνίδι.*

*Ας **μη** φύγουμε αύριο!*

Να γνωρίζεις

Όπως φαίνεται από τα παραδείγματα, αρνητικές ή καταφατικές μπορεί να είναι οποιοσδήποτε προτάσεις: απλές, ελλειπτικές, επαυξημένες ή σύνθετες, αποφαντικές, ερωτηματικές, προστακτικές ή επιφωνηματικές.

Προτεινόμενη άσκηση
για εμπέδωση από το
Βιβλίο του Μαθητή

Σχετικά με τα είδη των προτάσεων ως προς την ποιότητά τους, μπορείτε ν' ασχοληθείτε με την άσκηση **3** από το *Διαβάζω και γράφω* στη σελ. 21.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ: Τα είδη των προτάσεων

Οι προτάσεις ως προς τα συστατικά τους

Απλές	Ελλειπτικές	Επαυξημένες	Σύνθετες
Έχουν μόνο τους κύριους όρους (υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο ή κατηγορούμενο).	Δεν έχουν έναν ή περισσότερους από τους κύριους όρους.	Εκτός από τους κύριους όρους, έχουν και προσδιορισμούς.	Έχουν ένα ή περισσότερα υποκείμενα, αντικείμενα ή κατηγορούμενα.
<i>Η πόλη είναι όμορφη.</i>	– Πώς είναι; (ενν. η πόλη) – Όμορφη. (ενν. Η πόλη είναι)	<i>Η μικρή πόλη, πρωτεύουσα του νησιού, είναι πολύ όμορφη.</i>	<i>Η πόλη είναι όμορφη και γραφική.</i>

Οι προτάσεις ως προς το περιεχόμενό τους

Αποφαντικές	Ερωτηματικές	Προστακτικές	Επιφωνηματικές
Αυτές με τις οποίες δίνεται μια πληροφορία, γνώμη, κρίση. Βάζουμε τελεία στο τέλος.	Αυτές με τις οποίες διατυπώνεται μια ερώτηση. Βάζουμε ερωτηματικό στο τέλος.	Αυτές με τις οποίες δηλώνεται επιθυμία, προσταγή, προτροπή, απαγόρευση, παράκληση, ευχή. Βάζουμε τελεία ή θαυμαστικό στο τέλος.	Αυτές με τις οποίες εκφράζεται ένα έντονο συναίσθημα (χαρά, λύπη, θυμός, έκπληξη κ.ά.). Βάζουμε θαυμαστικό στο τέλος.
<i>Η πόλη αυτή είναι πολύ όμορφη.</i>	<i>Η πόλη αυτή είναι όμορφη;</i>	<i>Να πάτε σ' αυτή την όμορφη πόλη.</i>	<i>Πόσο όμορφη είναι αυτή η πόλη!</i>

Οι προτάσεις ως προς την ποιότητά τους

Καταφατικές	Αρνητικές
Αυτές που δεν περιέχουν άρνηση.	Αυτές που περιέχουν άρνηση (δε[ν] ή μη[ν]).
<i>Η πόλη αυτή είναι πολύ όμορφη.</i>	<i>Η πόλη αυτή δεν είναι καθόλου όμορφη.</i>

Προτεινόμενα κείμενα και ασκήσεις για εμπέδωση από το **Τετράδιο Εργασιών**

Στο πλαίσιο της ανακεφαλαίωσης των θεμάτων που παρουσιάστηκαν στην ενότητα αυτή, μπορείτε ν' ασχοληθείτε από το Τετράδιο Εργασιών με:

- το κείμενο **3** και τις ασκήσεις **1, 2, 3, 5** στις σελ. 9-10.
- το κείμενο **5** και τις ασκήσεις **1, 2, 3** στη σελ. 11.
- το κείμενο **6** (Αφίσα της *Unicef*) και τις ασκήσεις **1, 2, 3** στη σελ. 11.
- τις **Ασκήσεις – Δραστηριότητες** στη σελ. 12.